

kultura
XXI.
století

VEŘEJNÁ
SPRÁVA

Přežije-li kultura, přežije národ

Skutečná první dáma české společnosti. Osobnost, která má výsostné právo hovořit o morálce. Zcela samozřejmě říká vše zpříma. Když mluví o okolním světě, zmíní se často o významu času. Nejmoudřejšího rádce zvyrazňovaného už antickými filozofy. Oceňovaného tím více, čím člověku přibývají léta a zkušenosti.

Jiří Chum

Paní Medo, je v naší nejnovější historii přítomno vlastenectví?

Nevím. Obávám se, že dnes myslí každý především sám na sebe. Někteří vlivní jedinci jsou plní závisti, žárlí se tady na kdejaký úspěch a talent. Česká kultura a věda jsou dosud velmi ochuzeny o velkou část svých elit, které musely od konce třicátých do konce osmdesátých let minulého století opustit svoji vlast.

O Čechách se také mluví jako o nejateističtějším národě...

Proto je tady takový problém s morálními zásadami, které mají všechna náboženství společné – nepodvádět, nelhat, nekrást. Víte, mezi demokracií západního stříhu a českou realitou je stále velká odlišnost. Myslím, že na Západě se méně lže, lidé jsou pravdivější a přímější. Tady, když někdo něco řekne, tak nevíte, co tím sleduje, a musíte přemýšlet o tom, co za tím je. Smyslem života se tu snadno stává potřeba.

Masaryk říkal, že na morální přeměnu společnosti potřebujeme padesát let...

Teď jsme v polovině. Mám však pocit, že se zejména na morálnost zapomíná. Po svých životních zkušenostech si naději na blízkost změny k lepšímu zatím netroufnu vyslovit. Nikde mi neházeli klacky pod nohy tak jako tady! Obávám se, že vše změní až čas. Na počátku demokratického vývoje byli Američané jistě tam, kde jsme my dnes. Nynější ve Spojených státech tradiční a významné rodiny se pohybovaly přinejmenším na hraně zákona. Přesto – mnozí Češi, Moravané

a Slezané jsou ve své podstatě úžasní. Problém je morální vyčerpanost. Nedostatek příkladů velkých osobností. Malá hrdost na příslušnost k této zemi. Navíc, ve velké části zdejších bohatých lidí ještě není zakořeněná vzdělanost a mecenášství.

Jsou v této zemi mecenáši? Jak je získat?

To bych také ráda věděla! Těžká otázka. Asi jde o to získat jejich nadšení pro danou věc a ochotu dobré projekty podporovat. Myslím, že je opravdu důležité, aby umělci mohli pracovat

svobodně a nezávisle na státě nebo jiných příjmech. Jedině tak může být jejich tvorba svobodná. Ve společnosti, v níž jsem se pohybovala v Americe, neznám nikoho, kdo by vydělané peníze dal jen tak svým dětem. Víte, čím jsou ti lidé bohatší, tím více cítí morální povinnost pomáhat potřebným. Všechny bohaté ženy v Americe někde pracují bez nároku na odměnu. Hraje v tom roli výchova v rodinách. Zájem o ostatní lidi vede pak i k podpoře umění.

Jaký příklad proměny „neotesané“ společnosti vás nejvíce zaujal?

Austrálie! Když jsme byli s manželem pozvaní v Paříži vysokými bankovními představiteli, tak pro nás přijel šofér v livreji a bílých rukavicích. Oběd byl servírován na stříbře, číšník chodil od hosta k hostu a do ucha šepтал detailní informace o vínech. Pak jsme jeli na oficiální cestu do Austrálie. A představte si, že na letišti pro nás přijel rovnou sám guvernér banky. Guvernér banky! Víte, co to bylo? Zavezl nás svým autem do jakési společné garáže, kde hledal místo. Pak jsme

FOTO: ARCHIV MUZEA KAMPA 2X

šli nahoru, byli jsme tehdy jen čtyři, a oběd servírovala jeho paní. Nevydržela jsem to a povídám: prosím vás, vy nemáte služebnictvo? A ona na to klidně: ne, jen jednou týdně mi vypomáhá posluhovačka. Takže, když hovoříme o rozhodujících elitách ve státě, tohle také patří k věci. Měli tam už před domem helikoptéry, ne jako nadstandard, ale aby se dostali při těch vzdálenostech rychle na obchodní jednání. Možná proto, že nejsou tolik zatíženi tradiční etiketou, šli do mnoha věcí patřičně dravě. Postavili muzeum, kterým se inspiroval Frank Gehry. Australané také první koupili obraz Jacksona Pollocka za milion dolarů. Celá Amerika se divila. Dneska to má určitě dvacetkrát větší cenu. Potomci zločinců vnesli do stojatých vod jednoho úseku dějin úplně novou dynamiku. Takže, všechno vyžaduje

určitý čas, i proměna atmosféry v České republice, dodržování pravidel, vytvoření etiky.

Dá se říci, že některé tradiční vzory chování definitivně zmizely?

Možná jsou nepraktické. Dneska je jiná doba, computery všechno mění. S manželem jsme se velmi přátelili s rodinou francouzského velvyslance ve Spojeném království. Na jedné z cest do Prahy jsem letěla přes Londýn, přenocovala jsem v rezidenci na velvyslanectví. V noci najednou hrozný rámus, probudím se, jdu se podívat do haly. Velvyslanec s chotí tam tancují v pyžamech! Ptám se, co se děje? Zrovna jsme zjistili, říká velvyslanec, že když moje paní prodá šperky, tak můžeme na svém zámku konečně nechat opravit střechu! A teď to oslavujeme! Tak to bylo to tradiční cho-

PhDr. Meda Mládková (* 1919

v Zákupěch) odešla po druhé světové válce studovat do Švýcarska, po převratu v Československu se rozhodla v cizině zůstat. Podílela se tam na vydávání časopisu Současnost, měla první nakladatelství v exilu. Získala doktorát ekonomie, na Sorbonně vystudovala dějiny umění. S manželem Janem Mládkem postupně vytvořili rozsáhlou sbírku výtvarného umění. Objevila pro svět malíře Františka Kupku, podporovala z exilu slavnou malířskou generaci šedesátých let. Po smrti Jana Mládky (1989) se rozhodla věnovat sbírku Praze. Iniciovala a ve spolupráci s Magistrátem hlavního města Prahy nechala upravit objekt někdejších Sovových mlýnů na Kampě na galerii, kde dnes sídlí Museum Kampa – Nadace Jana a Medy Mládkových.

vání. Nyní je to jinak. Ostatně, Paříž šedesátých let, byť se v ní rodilo dnes věhlasné umění, byla ještě plná hubatých domovnic, které dotvářely atmosféru. Teď je nahradily čipové karty.

Co je nebezpečím pro soudobé umění?

Víte, podle mne je umění v nezáviděníhodné situaci. Jsou talentovaní mladí umělci, v nichž je přítomná nezbytná pokora vůči tématu, jinak však vládne soudobému umění nebezpečný spěch. Možná se snese s přemíláním toho, co už tu bylo. Skutečně objevné umění je plaché, spěch mu nesvědčí. Dnes se v umění pohybují miliony dolarů a firmy, ve všem je honba za penězi. Ve střední Evropě jsou ještě stále lepší umělci než v Americe. Protože tady jsou dosud neznámí. Vyžaduje to absolutní víru v umění, houževnatost. Konkurence je tak veliká, že musíte projít třeba úplnou nouzí, ovšem nesmí vás opustit touha a potřeba malovat. Mladí tvůrci jsou také velmi snadno manipulovatelní. Není výjimkou, že z obchodních důvodů donutí kritik nadějněho malíře změnit styl. Je ovšem nesmysl nutit Středoevropana, aby najednou maloval jako Američan. Originalita se ztrácí kvůli krátkodobému efektu. Viděla jsem spoustu příkladů toho, jak někdo mladé výtvarníky přizpůsobuje módě, která

zrovna ve světě vládne. V důsledku takové manipulace se přinejmenším na desetiletí zničí mladé umění.

Jaká změna ve vnímání umění vás v České republice nejvíce těší?

Nevím, jestli nějaká je. Ale mám radost, když se mladí lidé zajímají o umění, chodí k nám do muzea a mají chuť o věcech diskutovat. Mnoho studentů například přišlo, aby podpořilo náš projekt na využití Werichovy

vily. Jejich zájem mě opravdu potěšil a věřím, že když se budou vzdělávat a budou aktivní, mohou hodně věcí změnit.

Co vám dává sílu?

Spousta lidí mi dává najevo podporu a úctu. Tu sílu mi dává, že mám vizi. Je napsaná i na zdi našeho muzea: Přijíže-li kultura, přežije národ. Bylo to motto mého manžela, jehož fotografii mám na stole a každý den jej prosím,

aby mi dal sílu, abych vydržela. Snažím se jen pomáhat jeho naplnění. Vždy jsem měla na pracovním stole napsáno: chci – mohu. Když něco chci, a opravdu za tím jdu, tak to mohu dokázat. To je americký způsob – každé dítě ví, že může být prezidentem. Jsem narozená ve znamení Panny, v horoskopu se píše: nemyslete si, že můžete žít pohodlně, vaším úkolem je pomáhat rozvoji lidí. Tak si to občas přečtu. ■

FOTO: RADOSLAV BERNAT 3K

Hudební skladatel Jan Jirásek

Jak si zasloužit svoje jméno

Hudba je nejabstraktnější druh umění. Překračuje geografické a jazykové hranice, úspěšně pomáhá vyladit i disonance mezikulturních rozdílů. Aniž si to uvědomujeme, vychází z našeho tepu, rytmitizuje naše věty, kresby, chůzi, vztah k lidem, interakci s přírodou. Je zrcadlem našeho pulzujícího bytí. Jaké signály o této zemi vysíláme prostřednictvím hudby do světa?

Jiří Chum

Projevuje se česká nezaměnitelnost ve světové hudbě? Jak lze na ni upozornit a jak ji chránit?

Spíše než se statusem národa se kultura, a v užším slova smyslu samozřejmě také umění, spojují se

statusem místa, kde vznikají. Každé místo na světě má určitý genius loci, který k něčemu inspiruje a něco říká. Citlivá část populace má schopnost to zachycovat ve formě umění. Když jsem začal jezdit do Spojených států na koncerty a vyučovat na různých univerzitách, rychle jsem zjistil, že

pro tamní prostředí není zajímavé, aby tam někdo přijížděl něco napodobovat, například hollywoodskou hudbu. Zajímá je specifikum konkrétního místa přetavené do hudebního jazyka tak, aby bylo pro ně srozumitelné a přitom nezaměnitelné, aby vypovídalo o mentalitě obyvatel země, z níž hudba a skladatel pocházejí. Vysvětluji to často na příkladu středověkého prostředí, například na době císaře Karla IV. K myšlení i srdci zmíněného období lze nejlépe proniknout prostřednictvím tehdejší hudby. Jedním z nejvýznamnějších vzdělanců a hudebních skladatelů té doby byl Guillaume de Machaut, zároveň sekretář Karlova otce Jana Lucemburského. Neoslovuje vás jeho hudba? To

Jan Jirásek (* 1955 v Rychnově nad Kněžnou) vystudoval skladbu na brněnské JAMU, studoval i elektroakustickou, počítačovou a elektronickou hudbu a hudební teorii. Jeho tvorba je po roce 1989 rozsáhle představována na mnoha světových pódii a festivalech. Jmenujme například kompozici pro šest hráčů na bicí nástroje „Bread and Circuses“ (Mnichovské bienále, 1992), postmoderní přepis skladby J. S. Bacha „Lukášovy pašije“ (Mnichovské bienále, 1996, Minneapolis, USA 2000), Koncert pro varhany a orchestr „Dance with the Universe“ (J. Essl: varhany, Portland Chamber Orchestra, dir. Yaacov Bergman, 2012), sborovou skladbu „Missa propria“ (Pražské jaro 1994 a 2014, Carnegie Hall, New York, Lincoln Center, New York, Avignon Festival, Francie ad.), „Fragile Balance/Letter to Heaven“ (Vega String Quartet, Atlanta 2012), „Král Lávro“ (mikro-opera, Khorikos New York, 2013) ad. Také Jiráskova filmová hudba získala řadu prestižních ocenění: dva České lvy za hudbu k filmům F. A. Brabce Kytice a Juraje Jakubiska Nejasná zpráva o konci světa a ceny na festivalech v Japonsku a v Izraeli. Jan Jirásek se věnuje i pedagogické činnosti na prestižních univerzitách v USA i v Evropě (Hartt School of Music, Hartford, Colorado College, Florida International University, University at Lehigh, University of Colorado at Boulder, vše v USA, Universität für Musik und Darstellende Kunst, Vídeň).

znamená, že nerezonujete s obdobím, kdy vznikala a zněla u dvora, a nemůžete správně vnímat tehdejší vztahy. To je srovnání historické, po vertikále. Když srovnávám po horizontále, tedy se současností, tak řekneme, že jestliže například nerozumím čínské hudbě, nemohu chápat tamní mentalitu. Číňanům se jejich hudba líbí, to znamená, že v ní nacházejí něco, co já nejsem schopen rozpoznat a vnímat. Musím to hledat a studovat, abych alespoň trochu nahlédl do pravidel té společnosti. Ale nemusím, vlastně ani nemohu, vytvářet stejnou hudbu jako oni. My jsme dnes zahlcení tím, čemu v Americe říkají *cultural colonization*, ta kultura se na nás hrne ze západu směrem na východ, smě-

rem do Evropy, do Asie, vlastně na všechny kontinenty. Ale na druhou stranu, dostat se s něčím do Ameriky je nesmírně obtížné. Nejtýpčtějším příkladem je film. Americké produkce, ať již hollywoodské, nebo nezávislé, zaplavují kina po celém světě. Jde vlastně o největší kulturní vliv, který dnešní doba přináší. Ale dosáhnout toho, aby byl například český film uveden do zásadní profesionální distribuce, je takřka vyloučené. Film Kytice, k němuž jsem složil hudbu, se ve Spojených státech sice promítal, nikdy však ve velké distribuci. Jen v artových kinech. Česká kinematografie pronikla do Ameriky zejména prostřednictvím Miloše Formana. V hudbě to už před koncem devatenáctého století dokázal Antonín Dvořák a je považován za otce americké národní hudby. Do Novosvětské symfonie vložil motivy, které slyšel od Indiánů v Iowě. Podobné ozvuky jsou i v jeho Americkém kvartetu F-dur. V Čechách by takové propojení nevymyslel. Bedřich Smetana se naproti tomu pohyboval v evropském kontextu a srovnatelnou mezikulturní příležitost nikdy nedostal. Dvořákova raná česká tvorba a to, co vytvořil v Americe, jsou opravdu dvě rozdílné kapitoly jeho tvůrčího života. Miloš Forman má také ryze české filmy jako Hoří, má panenko nebo Lásky jedné plavovlásky, ale filmy vytvořené ve Spojených státech jsou plně americké. I kdyby měl otevřenou tu nejtědřejší ruku, nikdy by tady Hair nebo Larryho Flinta nenatočil. Ale přitom je to stále

Forman. Není pochyb o tom, že jak Dvořák, tak Forman jsou Češi. To, co tady nasáli v dětství a mládí, uzrálo v dospělém věku v určité dílo. Prostředí, ve kterém se pohybovali, na ně zapůsobilo zásadním způsobem. Mnoho českých muzikantů odcházelo do Vídně, tam udělali velké kariéry a ve své době byli konkurenty třeba Mozarta nebo Beethovena. Proto je tak důležitá osobnost tvůrce.

Když se skladatel se světovou zkušeností vrátí domů, co to pro něj znamená? Je to ledová sprcha? Méně možností?

To je samozřejmě zcela individuální. Mentalita našeho malého národa je poznamenaná staletou nadvládou Habsburků, krátkou historií první republiky, protektorátem, bolševiky. Několikrát vyvraždění intelektuální elity národa nebo její odchod do exilu tady zanechaly stopy, které neseme dodnes. Naproti tomu velký národ, který nepoznal porážku, vždy jenom vítězství, se chová jinak. Jsou připravení vše řešit. No problem, řeknou. Český problém – a já jsem samozřejmě Čech – se snažím nahlížet kriticky, jinak bych nemohl získat žádnou zkušenost. My jsme vlastně mnohdy předem poraženi. Hrajeme hokej. Prohráváme. Všichni nadávají. Vyrovnáme. Všichni chválí. A jsme zase Češi. Zvítězíme a je nás plný Staromák. Kdežto třeba Američani hrají s Kanadou, prohrávají, ale do poslední vteřiny fandí svému týmu. Věř, že se s tím dá něco dělat. Rozdíl je právě v té sebedůvěře. Je to znát i na našich sportovcích, kteří se pohybují v zámoří, nasají vítěznou mentalitu neporaženého národa

FOT: RADOŠLAV BERNAT 2X

Malíř Boris Jirků

Cesta za igelit obecného vědomí

Jaké je postavení umělce v nynějším světě? Vnímáme ještě umění jako nastavené zrcadlo? Jsme schopni jeho prostřednictvím zkoumat svoje nitro? Co jsou naše kořeny, naše identita? Dokážeme nepromarnit dar kreativity? Umíme souznít se svou komunitou a když je třeba, být jejím předvídavým hlasem?

Jiří Chum

Neztrácí umění vznikající na území Čech, Moravy a Slezska v nynějších globálních podmínkách svoji nezaměnitelnost?

Nejsem tak skeptický. Vezměme region jako je Slovácko. Typicky se tam udržuje stále kultura, která není implantovaná zvenku. Když viděl sochař Auguste Rodin Jízdu králů, říkal, že naráz spatřil antickou krajinu. Každý je spojen s konkrétním místem, něco tam vnímá a prožívá. Čím víc je umělec autentický, o co více zvládá svůj výrazový rejstřík a umí se odlišit od hlavního světového proudu, tím bude zajímavější. Podívejme se na samotné malířství. České zátiší je odlišné od holandského. Český portrétista bude vždycky jiný než polský nebo ruský. Tu odlišnost způsobuje spousta činitelů, ale sjednocujícím prvkem je

svěbytnost místa vzniku. Promítá se do ní život v rodině, působení učitelů, tradice a zvyky. Rovněž spousta amatérských malířů, kteří tvoří základnu té pomyslné pyramidy a bez nichž by výjimečný umělec nemohl vystoupat k vrcholu své tvorby. Hned na začátku cesty k umění mě na UMPRUM v Uherském Hradišti velmi motivoval Jan Staněk, bratr známějšího primáše cimbálovky Hradišťan. Také díky němu dnes učím na vysoké škole. Jeho prostřednictvím jsem pochopil, že úspěšný učitel je guru, člověk, který způsobuje rozvíjení talentu. Je to vždy setkání toho, kdo vede, s tím, kdo naváže na jeho myšlenky a posléze učitele překoná. Pokud se nezaměnitelnosti nevzdáme sami, nikdo nám ji nevezme.

Čím vás obohacuje možnost učit?

Vnímám to s pokorou jako poslání a vlastně zázrak. Teď se navíc mohu ak-

tivně podílet na dalším zázraku, když jsem při vzniku nové školy. Od dob výmarského Bauhausu touží celá kulturní Evropa vrátit na scénu podobně vyhraněnou školu. Vznikající škola takového typu dává možnost definovat nově směry a náplň jednotlivých ateliérů. Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara v Plzni, s novou budovou, je vlastně jednou z mála současných uměleckých škol vytvořených na míru. Tu radost z jejího vzniku ještě násobí skutečnost, že škola dostala významnou možnost podílet se na výjimečné kulturní události, na projektu Plzeň město kultury 2015. Budou se k nám upírat oči celého kulturního světa, nesmíme propásnout příležitost předvést, co jsme studenty i sebe všechno naučili. Úžasná doba!

Dobře, ale neztrácíme se v tom všem? Nemizí nám půda pod nohama?

Profesor **Boris Jirků**, akademický malíř (*1955 ve Zlíně), po studiu na SUPŠ v Uherském Hradišti (1970–74) absolvoval AVU v Praze (1974–80), vedl atelier figurální kresby na VŠUP v Praze, nyní je profesorem figurální kresby a malby na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské university v Plzni. Je členem spolků Mánes a Hollar. Vystavoval například v USA, Kanadě, Francii, Německu, Dánsku, Španělsku, Brazílii, Equadoru. Za ilustrace více než čtyřiceti knih se mu dostalo četných ocenění. Ve volné tvorbě se představuje kresbou, grafikou, obrazy i sochařskými díly. Patří mezi výrazné osobnosti současného umění. Všechny práce mají figurální charakter se silným existenciálním nábojem. Expresivita je navíc podtržena specifickou deformací tvarů, u obrazů a ilustrací hraje výraznou roli i pestrá barevnost. O jeho díle vyšly tři obsáhlé monografie. Žije v Praze a v Beskydech.

Nebojím se toho. Podívejte, moje dcery už jsou Evropanky, jezdí hodně po světě. Když byly menší, měly jednu najít, jak daleko je jejich domov od Prahy. Vzaly pravítko a hledaly – Horní Bečvu! Říkám jim, že tam se narodila maminka, že tam máme chalupu. A ony: tam jsme doma! Jsou sice Pražačky v Čechách narozené, a přesto mluví s tou moravskou dikcí a mají Moravu v srdci. Stokrát mohu říkat, že jsem světoobčan a euroobčan, ale su Zlíňák! Když mě Zlín zavolá – Borisu, potřebujeme pomoci, budeš tu dělat přednášky, workshop, nebo výstavu, tak prostě musím. Je to součást mojí identity. Ve světovém kontextu je mnoho rozdílů, ale každý do něho vnáší něco svébytného. Slovácké smutné písničky, sochy Inuitů z vyplavených oblázků... Buďme rádi, že umění je mnohvrstevnaté, vesmír sám o sobě, další rozměr života. Porovnáváme svůj život s příběhy a také s obrazy. Obraz, který si někdo koupí, se pro něho stává identifikačním prvkem. Někteří tím dokonce měří svou úspěšnost. Ale možná jen intuitivně tuší, že ten příběh nebo obraz jsou jim blízké geograficky danými nebo duchovními kořeny. Picasso byl Španěl žijící ve Francii. Můžete o něm říct něco jiného? Je to celosvětový umělec?

Ale je přesně zakotvený ve své době, stejně jako Kupka, Mucha. Každé umění vyrůstá z nějakého semínka, které se uchytilo v umělcově nitru. Rodina, širší obec, území, národ, Evropa. Pořád to musí obsahovat všechny ty složky.

Od koho se má umělci dostat podpory?

Dříve to bylo výsadou šlechty a církve. Chlubili se nejtalentovanějšími hudebníky, malíři, zpěváky a tanečníky, posílali je do nejlepších škol. Dnes by měl tu roli do značné míry plnit stát. Říkám „do značné míry“, protože můžete namítnout, že jsou tu sponzoři, případně mecenáši, že jsou tu módy a všemocný trh. Můžete mi oponovat, že dříve umělci také naplňovali představy těch, kteří je podporovali. Ale nejen mladé, hledající umění, je třeba chránit, aby mohlo existovat. Riziko je, že půjde o slepou ulici vývoje, ale stále je lepší taková podpora, než promarnit tvořivost a talent. Ano, jsou tu školy, učitelé, kteří rozpoznají talent a dovedou jej vést. Stát se však musí ke svým umělcům hlásit a také s jejich pomocí, nejenom prostřednictvím delegací podnikatelů, na sebe v zahraničí upozorňovat. Nikdo jiný s univerzálními možnostmi tady není. Ne to odbýt například jednou za dva roky výstavou současného umění v Benátkách, navíc společně se Slováky. Existuje značný prostor pro kunsthistoriky, galeristy na celostátní úrovni a ministry kultury vyměňovat si se zahraničními

partnery živou kulturu. Jako bychom u nás stále nevěděli, že umění je mohutný průmysl. Paříž žije z turistického ruchu, nabízí klasiku, stezky mezi galeriemi, vedle toho však představuje také umění soudobé. Mezi tím jsou tisíce hospod, hotelů, obchodů a celá metropole z toho ve značné míře žije. U nás dokonce ani v Praze nic takového není, sem stále jezdí mnozí jen za prostitutkami a levným pivem. Tak málo se v umění hlásíme k osobnostem, které patří do světové extraligy! Jan Štursa byl jediný sochař, který za života vystavoval v Louvru. V Paříži dostal na stoleté výstavě zlatou medaili za sochařství. Proč nemá Štursa v Česku stejně jako Rodin ve Francii park se sochami? Před Belvederem máme jeho jinocha vítězství, kterého vzali z části pomníku Svatopluka Čecha. Proč není v přilehlé zahradě více jeho soch? Proč jeho dílo nepředstavujeme světu? Máme Muchu, Kupku, máme Zrzavého, kterého svět nezná a přitom je také úžasný! Pojďme se jimi chlubit! Trnka! Proč nemá galerii a stálou sbírku? Nebo česká ilustrátorská škola. Tak jako Poláci mají plakát světové úrovně, máme my světovou ilustraci. Proč tady není stálá výstava? Proč sem právě na toto nelákáme turisty? Prospělo by to dalším odvětvím a třeba i upomínkové předměty by odrážely úroveň našeho umění a vymanily by se z těch hrozných ruských kýčů. Nakládání s národním kulturním bohatstvím chybí osa a programy. To je

BORIS JIRKŮ: OSTROVY VZPOMÍNEK, 105 X 75 CM, KOMBINOVANÁ TECHNIKA, 2010

BORIS JIRKŮ: POHLED Z LETNÍ KUCHYNĚ, 160 X 200 CM, KOMBINOVANÁ TECHNIKA, 2008

úloha státu. Vždyť jde o kulturní průmysl! Ve Španělsku vytipovali třicet nejlepších galerií v Evropě. Pak vzali díla třiceti nejlepších soudobých španělských umělců a během roku je prohnali těmi galeriemi. Taková iniciativa musí vycházet od státu, je to reklama pro něj! Možná si v tom mnohem prozíravěji počínají některá česká, moravská i slezská města.

V čem mohou města sehrát podpůrnou roli?

Třeba v Berlíně nabídli umělcům, aby je přitáhli z celé Evropy, levné nájem. Berličané platí tříprocentní daň na umění. Vědí, že to má návratnost, protože za umělci přijedou turisté, kteří cestují za originálním uměním. Chtějí je vidět na vlastní oči, jak víme už z příkladu architektury. Podobně nenahraditelný je přímý kontakt s obrazem. Proč se nechlubíme svými umělci? Proč není podpora živého umění součástí státní politiky? Umělci

se sami užijí, jen ti mladí potřebují do začátku, podobně jako sportovci, podporu. Kdo uspěje, vrací to na daních. Měl by fungovat systém vyhledávající talenty. To není nic utopického. Vždycky jsou talenty. Projeví se však jenom tak, že pracují. Musí mít na nájem, inkaso i jídlo. Mohly by se třeba vytvořit startovací ateliéry pro mladé, pobídková stipendia. Ne však takové, kdy budou o přidělení prostředků rozhodovat „zavedené“ komise. V Polsku mají celostátní grant, z něhož vyplývá povinnost mít v každém městě galerii. Ta musí mít program. Prostředky Evropské unie jdou na celkový projekt, na jejich rozdělování stačí jeden papír. Napiše se, kdo, kdy a co vystavuje a přidělí se požadované peníze. Návratnost není hned, ovšem kultivuje to lidi. Druhý příklad je z Norska. Umělec má výstavu, městu vyplní malý formulář s tím, že jde o jeho přínos zdejší kulturní nabídce. Magistrát zaplatí katalog, dopravu, instalaci a čas, který tam

strávil. Protože umělec to udělal pro město. Tady město nejčastěji jen zinkasuje galeristu a malíře, když prodá náhodně nějaký obraz.

Stejně jste utopista!

Vůbec ne! Potřebujeme jen mezi politiky, co chtějí být na radnici, najít takové osobnosti, které mají program, vizi a dokážou pro tu vizi nadchnout své voliče. Teď už, samozřejmě, nemluvím jen o umění. Kde je vzít? Musíme si je vychovat!

Jaké má být umění?

Nesmí nudit. Musí být překvapivé, vzrušující a trochu naplňovat úlohu zrcadla. Nebo, jak říkal Henri Matisse, úžasné pohodlné lenošky. V mnoha případech zrcadlo mizí. Umění vzali do rukou četní kunsthistorici, kteří už umělce nepotřebují. Sami chtějí být demiurgy umění, kteří ho dělají a vykládají, ale umění se nějak vytratilo. Nevěřím na to, že nabídnu představu,

napíšu text a už to samo o sobě je vizuální umění. Jde mi o to zmíněné zrcadlo nastavené současnému velmi vizuálnímu světu a obohacené o prožitky a duši umělce. Vytvořené osobitým a neopakovatelným způsobem. Nebezpečím, které ovšem číhá na osobité tvůrce, jsou epigoni. Napodobování se označí za trend. Říkám tomu igelit obecného vědomí. Společnost si v něm hová, připustí i některé dříve nemyslitelné krajnosti. Jen někteří ten igelit napínají dál, několika se podaří ten prostor roztáhnout a třeba se při tom i zadusí. Ti ostatní už pak prostor zase jen vyplňují. A obecné vědomí jása: to je úžasné! Předtím jim to hrozně vadilo, dráždila je odlišnost od všeho předchozího. Když sledujeme dějiny výtvarného umění, mohli bychom například říci, že po úžasné kresbě Leonarda da Vinci už žádná překvapivá nepřijde. Ale teď byly jako nejdražší vydraženy na Sotheby's kresby Egona Schieleho. Dokonalé, vypovídající jen o něm, který miloval ženy a zkoumal sebe a rodný Český Krumlov. Zemřel v osmdvaceti. Plný poznání a ještě to zcela autentickým osobitým způsobem zobrazil. To je mistr! Proč se jím více nechlubíme? Vždyť je to jeden z největších Čechů! A že mluvil německy? Braun i Brokof také mluvili německy. Jejich díla vznikla v tomto prostředí, ve spojení s tímto světem. Tak si je můžeme přivlastňovat jako své umělce! Když ukážu studentům Schieleho, okamžitě je osloví. Erotičností i pravdivostí, pronikavým poznáním. Jsou věci, které jsou trvalé.

Kdo vlastně přispívá k tomu, aby se protrhl ten igelit obecného vědomí? Mainstreamová média to nejsou.

Dříve tu funkci plnili kunsthistorici, řekněme, že renesanční spisovatel a malíř Giorgio Vasari byl jediný kunsthistorik, který za něco stál. Kunsthistorik musí být zároveň manažer. Solidní galeristé, kteří platí vysoký nájem a stát z nich ždímá daň, stěží najdou sílu na posouvání obecného vědomí. Město Olomouc nabídlo galeriím, které jsou v městských domech, nájem jednu korunu. To je podpora pro umění! Galeristé pak mají volnější ruce. Mohou vystavovat toho, jehož obrazy se jim líbí a nabízet zajímavá umělecká díla. Nejsou pod kuratelou šíleného tlaku jako

v Praze, kde může mít slušnou galerii pouze ten, kdo zároveň vlastní příslušný dům. Nebo ten, kdo má grant, ale nesmí pak podlehnout pokušení absolutní svobody, jinak bez kázně zkrachuje.

Potřebuje současná společnost kreativní osobnosti?

Říkal mi kamarád, že u nás je v hudbě úžasná alternativní scéna, je sledovaná mladými lidmi na internetu a získává takovou popularitu, že už trochu přestává být alternativní. Že se z toho pro mladé stává hlavní proud. Když si to poslechnu, slyším, jak jejich věci jsou úžasné a mnohohrstevnaté. V té hudbě je to zřetelné na prvním poslechu. Je docela chyba, že se nedělají přehlídky mladého výtvarného umění. Bez kurátorů, formou salonů. Mohly by být třeba jednou za pět let, zmapovaly by dění na výtvarné scéně a otevřely pohled pro návštěvníky. Měly by se vyhnout filtru kunsthistoriků, kteří jsou omezení svou vlastní omezeností. Mohlo by jít o přehlídku srovnatelnou se Světem knihy. Ne ve formě soutěže. Jen týden a svět by byl obohacen o nové poznání, byl by zase barevnější. Říkám studentům, že když se naučí řemeslu, když budou plni poznání, tak se to projeví ve všech jejich výtvarných projevech a ovlivní to i jejich osobnost. Ovšem talent je třeba průběžně odměňovat, jako sportovce medailkami. Být opentlen cenou, oficiálním uznáním, to přitahuje pozornost. Lidé jsou zvědaví. Mělo by být ale měřítko srovnání, nějaké disciplíny. Teď byla v Norsku výstava třiceti umělců z Evropy, v novinách jsem četl, že česká účast byla výborná. Ale jeden náš autor říkal – mně to zavěsili všechno obráceně! Nikdo si toho nevšiml. Takže si říkám, jestli to až není jedno, co se vystavuje. Někdy nerozumím ani svým obrazům. Nevím, proč jsem je namaloval. Ale postupně v nich hledám sdělení, které mě předběhlo nebo míjelo. Pojďme vytvořit nějaký prostor a nabídneme lidem klíč k otevírání poznání světa prostřednictvím umění. Vedme úspěšné osobnosti k tomu, aby podporovaly umění jako obohacující projev duchovního světa. Aby se to dělo na dobrovolné bázi, z vlastního rozhodnutí úspěšných.

A co neomylná ruka trhu?

Některé věci nelze ponechat jenom na svobodném trhu. Dynamicky se teď proměňují malá skupenství, prokreslující život v obcích a regionech. Na Horní Bečvě založila skupina místních dam haferové, neboli borůvkové, slavnosti. Mají tam různé pochoutky, haferové pivo, víno i gořalu. Účastní se jich celá dědina a pro děti mají soutěž v malování borůvkami na papíře. Dělají to zdarma, s nadšením. Byl jsem v komisi a bylo tak těžké vybrat nejkrásnější dětský obraz! Jiný projekt – Galerijní ulice. Fotograf Jan Lipina bydlí v Jistebníku a tam je bezejmenná ulice mezi domy a zahrádkami. Napadlo ho vystavit nějaké fotky ze

Pokračování na straně 34

BORIS JIRKŮ: SAN MARCO, 210 X 150 CM, KOMBINOVANÁ TECHNIKA, 2010

Leden

P		5	12	19	2
Ú		6	13	20	27
S		7	14	21	28
Č	1	8	15	22	29
P	2	9	16	23	30
S	3	10	17	24	31
N	4	11	18	25	

Březen

P	2	9	16	23	30
Ú	3	10	17	24	
S	4	11	18	25	
Č	5	12	19	26	
P	6	13	20	27	
S	7	14	21	28	
N	1	8	15	22	29

Květen

P	4	11	18	25	
Ú	5	12	19	26	
S	6	13	20	27	
Č	7	14	21	28	
P	1	8	15	22	29
S	2	9	16	23	30
N	3	10	17	24	31

Červenec

P	6	13	20	27	
Ú	7	14	21	28	
S	1	8	15	22	29
Č	2	9	16	23	30
P	3	10	17	24	31
S	4	11	18	25	
N	5	12	19	26	

Srpen

P		3	10	17	24	31
Ú		4	11	18	25	
S		5	12	19	26	
Č		6	13	20	27	
P		7	14	21	28	
S	1	8	15	22	29	
N	2	9	16	23	30	

Září

P	7	14	21	28	
Ú	1	8	15	22	29
S	2	9	16	23	30
Č	3	10	17	24	
P	4	11	18	25	
S	5	12	19	26	
N	6	13	20	27	

Říjen

P		5	12	19	26
Ú		6	13	20	27
S		7	14	21	28
Č	1	8	15	22	29
P	2	9	16	23	30
S	3	10	17	24	31
N	4	11	18	25	

Listopad

P	2	9	16	23	30
Ú	3	10	17	24	
S	4	11	18	25	
Č	5	12	19	26	
P	6	13	20	27	
S	7	14	21	28	
N	1	8	15	22	29

Prosinec

P		7	14	21	28
Ú	1	8	15	22	29
S	2	9	16	23	30
Č	3	10	17	24	31
P	4	11	18	25	
S	5	12	19	26	
N	6	13	20	27	

BORIS JIRKŮ: MADONA V KUCHYNI V ČASE KDY STÍN SE STANE SVĚTLEM, 210x170 CM, KOMBINOVANÁ TECHNIKA, 2006

★ 2 0 1 5 ★

Pokračování ze strany 31

života místních lidí přenesené na plastový podklad, aby to mohlo být venku. Mnozí se k němu přidali, pomohli mu vytvořit sled fotografií z místní historie. Kdysi bezejmennou ulicí teď chodí všichni s porozuměním pro to místo. Měli tam i výstavu významných českých i slovenských tvůrců, Pocta Hrabalovi, které se sami zúčastnili jako diváci i herci. Udělal jsem tam plenér, hrály kapely, přijela televize a tenhle aktivní fenomén možná způsobí, že si v jiné obci vymyslí třeba Galerijní rybník. To jsou signály zdola o chuti jít na dřeň umění. O chuti hrát si, bavit se a vytvářet další společné světy. Člověk žije tím, že se odráží v očích jiného člověka.

To nás vrací na začátek, ke kořenům, k základům identity...

Na Moravě hodně ctíme rodinu a moje žena ve mně rozvinula velký cit pro rodinné vztahy, přenesli jsme jej i na dcery. Věřím, že budou dál ty kruhy rozšiřovat a že to jsou kruhy lásky a poznání. Jsou i lidé, kteří říkají: já nechci mít děti, protože nemám peníze. Nesmysl. Kdy jindy, než teď? Teď hned žijme svůj život, nečekejme na nic zvenku. Jde o to, abychom naplni-

li svůj životní příběh. Velmi se mi líbí Alchymista od Coelho, myslím, že je to Malý princ pro dospělé. Musíme jít až na kraj příběhu, překonat hranici života a smrti. Pak jsme schopni svůj příběh dopovědět, doplnit křížovku. Ale když se vzdáme, žili jsme život trochu marně. Nevyužili jsme svůj potenciál. Není to otázka vůle nebo nasazení. Je to věc sebevědomí a touhy žít život do-

opravdy. Líbí se mi úsloví, že lepší než nadávat na tmu, je zapálit svíčku. Víím, že nikdy nebudu tenisový mistr, podání mám čím dál tím horší, ale to mi nebrání v tom, abych hrál tenis. Nemusí být všichni hvězdy v malování, ale pusťme se do toho, třeba až ve zralém věku. V Praze jsem měl jeden čas školu pro externisty. Objevil se v ní také houslista z České filharmonie, který se rozhodl, že až půjde do důchodu, chce malovat. Celoživotní sen. Padli jsme si do noty. Vííte co, řekl jsem mu, budu vám radit ještě po výuce a vy přinese- te nahrávky muziky, které vás v životě oslovily. Mám tak od něho trumpetistu Mendozu, úžasného chlapa, který dvě hodiny hraje bez přestávky k nadechnutí. Vyměnili jsme si to nejlepší, co každý z nás měl ve svém oboru. Poslouchali jsme muziku, malovali a nemuseli nic říkat. Uviděli jsme oba, jak jsou ty zákonitosti a řemeslo v různých druzích kumštu vlastně stejné. Jak poznání, světlo a radost, která člověka prostupuje, mají stejné principy. Byl to obohacující pohyb rozdílných kumštů stejným směrem. Víím, že můj obraz se stává obrazem, když má diváka. Barvy neexistují, říkám studentům. Ve tmě je všechno tmavé. Až se rozsvítí světlo, světlo odněkud, nebo světlo poznání v dalším jiném světle, pak teprve my ty barvy spatříme, ale každý vidí jinak. Já vidím jinak červenou než vy. Třeba zeleně. To nikdo neví. ■

BORIS JIRÁK: SLUNNÝ DEN-SEN, 210 X 170 CM, KOMBINOVANÁ TECHNIKA, 2006

FOTO: RADOŠLAV BERNAT 3x

Vydavatel Karel Kábrt

Kramerius dnešní doby

Regionální vydavatelé, to jsou ti, kteří obohacují knižní trh o tituly, jež by na celostátní úrovni mnohdy zapadly v nekonečné řece bestsellerů a novinek. Trochu evokují představu o pokračovateli Václava Matěje Kramera a jeho České expedice, rozšiřující za národního obrození zábavnou, poučnou a lidovou četbu. Vydávají ročně třeba jen několik knih, které zaujetím pro konkrétní místo najdou odezvu nejčastěji u lokálních patriotů. A všichni jsme přece přímo odněkud.

Jiří Chum

Vaše vydavatelství Oftis působí na českém knižním trhu dvacet dva let. Dokázal byste popsat některé rysy, jež mohou být postavení regionálních vydavatelů společné?

Praha je nepochybně místem, v němž jsou soustředěni největší vydavatelé v zemi. Mnozí čtenáři jsou přesvědčení, že tam vychází i to nejlepší, co lze na knižní trh uvádět. Na takové obecně vžité představě, vzniklé za předchozího režimu, kdy bylo v celé zemi stěží několik desítek vydavatelských domů, zatím příliš mnoho nezměníme. I když rád dodávám, že se přece jen blýská na časy a že jsou regionální vydavatelé, jejichž projekty v nejlepším slova smyslu navazují na perfekcionismus prvorepublikových předchůdců a oni se navíc hrdě hlásí

k městu, ve kterém mají sídlo. Je zcela logické, že velká skupina čtenářů má zájem o hlavní proud literatury, sleduje novinky, překladovou i celostátně známou domácí beletrii a v neposlední řadě také odborné knihy. Jejich potřeby velké vydavatelské domy většinou uspokojují a zmínění čtenáři tedy regionální produkci zaznamenají spíše výjimečně.

Co je zajímavé?

Každý odněkud pocházíme a tak knihy spojené s konkrétním sídlem dokážou zaujmout i jinak velmi vyhraněné čtenáře. Tam je poměrně široký prostor pro vynalézavé vydavatele, dominují mu nejčastěji knihy z různých období dějin místa a regionu, vzpomínky rodáků a obrazové publikace. Taková kniha může dosáhnout až ke krajanům v zahraničí.

Jaká bývá odezva na nabídku regionálního vydavatele?

Velkým problémem je nepřehlednost nabídky na knižním trhu. V regionech vychází také ještě velké množství knih a publikací, o kterých se prakticky běžně neví. Vydávají je obce, hasiči, různé další spolky a jsou to někdy publikace, které by ušetřily historikům spoustu práce. Vydavatelé ale nevědí, že mají povinnost rozeslat povinné výtisky, publikace nemají ISBN. V dobré víře, že konají osvětu, rozšíří všechny výtisky mezi členy a příznivce a někdy si dokonce ani neponechají žádné exempláře ve svém archivu. Měla by vzniknout nějaká dokonalejší databáze, snad bude možné soustředit více informací o publikacích vycházejících v regionech s pomocí webu. Je to záležitost ještě dokonalejšího propojování dat prostřednictvím

vyhledavačů, protože na stránkách spolků obvykle patříčnou informaci nakonec najdeme.

Které z nástrojů marketingu se regionálním vydavatelům zatím nejvíce osvědčily?

Svaz českých knihkupců vydává Knížní novinky, v nichž můžeme inzerovat za přijatelných podmínek. Vychází tam databáze vydaných titulů, to je nabídková povinnost pro knihovny. Velkou roli hrají vlastní webové stránky vydavatelství, snaha upoutat potenciálního zákazníka na svoji nabídku, kterou lze vlastně jediné takto představit v ucelené podobě. S webovými stránkami souvisí e-shop a sociální sítě, zejména Facebook. Máme poměrně dost objednávek do e-shopu, využívají ho i knihkupci. Už e-shop vyžaduje neustálou interakci, a na Facebook pak zbývá malému vydavateli, obvykle jen se dvěma až třemi zaměstnanci, velmi málo času. Klasický nástroj marketingu v podobě účasti na veletrhu je pro regionálního vydavatele velmi neefektivní. Dlouhou dobu jsme každoročně vystavovali na mezinárodním veletrhu Svět knihy, letos jsme účast na něm již vypustili. Úroveň prodeje jde dolů, náklady na stánek a plochu jsou vysoké. Snažili jsme se co nejvíce ušetřit na výdajích, ale stejně to bylo kolem čtyřiceti, padesáti tisíc. Ale spousta návštěvníků nás i autory viděla na veletrhu, našli si nás ve veletržním katalogu. Ovšem ekonomické důvody jsou rozhodující.

Jak by tedy měla publicita pro specifickou činnost regionálních vydavatelů vypadat?

Hlavní úlohu by měla plnit regionální periodika. Bariérou u nich ovšem je, že napsat o knize berou jako reklamu, téměř to nepřichází v úvahu. Ale vydávání knih není jen podnikání. Je to sdružování různých informací, často jen složitě dostupných, pro toho, kdo má zájem o svoje sídlo. Regionální periodika by to měla brát jako pozitivní vizitku prostředí, ve kterém jejich čtenáři žijí. Navíc redaktori vesměs nemají napsat recenzi. Svoje regionální vydavatele by mohly alespoň zájmem a šířením informací o nich podpořit také radnice. Nic by to nestálo, není to však samozřejmé. Uvést do čtenářského povědomí knihy vydané v regionu se snaží také Středisko východočeských spisovatelů v Pardubicích. Každoročně pořádají Literární maraton, při němž v řadě knihoven v regionu probíhají setkání s tamními autory. Středisko také vydává časopis Kruh, v kterém představuje začínající autory. Popularizace autorů je i dobrou podporou pro vydavatele.

Daří se regionálním vydavatelům spolupracovat s knihovnami?

Záleží to na osobnostech a na okolnostech. Například knihovna v Rychnově nad Kněžnou zkusila udělat knižní veletrh. Mnozí jsme jim s tím pomohli, odezva z tamní radnice však nebyla moc příznivá. Přitom knihovnice všechno připravovaly nad rámec

Ing. Karel Kábrt (*1949) se narodil v Chebu, bydlel v Házlově, Aši, Kostecké Lhotě u Kostelce nad Orlicí a posledních padesát let žije v Ústí nad Orlicí. Zprvu pracoval v technických funkcích zejména v odvětví zemědělství a strojírenství, později řídil tiskárnu, k níž si postupně ještě přibral vydavatelskou činnost. Knihy jsou jeho celoživotní vášní, nejbližší je mu literatura faktu a historie. Pod jeho vedením se vydavatelství od počátku soustředilo na regionální literaturu. Ke specialitám podniku patří mimo jiné obnovená tradice tisku vystřihovacích betlémů a ediční řada zaměřená na profily obcí a měst v širším okolí. Rodinným zázemím jsou mu manželka, dcera a vnoučata Adámek a Klárka.

svých pracovních povinností. Obávám se, že po takových zkušenostech budou s kreativitou umírněnější. Ale je i opačný trend. V ideálním případě by měli pracovníci knihoven projevat zájem o produkci regionálního vydavatele, navrhnout tematické pořady. Mnohé knihovny i školy si raději než místního autora pozvou někoho v celé republice známého, protože jim přijde atraktivnější než ten, který bydlí ve stejném městě. Nemám jim to za zlé, ovšem malému vydavatelství to bere síly a čas. Ty akce jsme nedělali proto, aby se zviditelnilo vydavatelství, ale že vyšla nová kniha a chtěli jsme představit jejího autora. Ale když přijde málo lidí, je to k autorovi nemilé. Obrazem toho stavu, se kterým nic neděláme, bylo to, co jsem vždycky viděl na Světě knihy. Stačilo, aby ke stánku velkého vydavatele přišel někdo, kdo je zrovna v módě, a hned je tam plno lidí. Vedle můžete nabízet jakoukoli kvalitní věc, ale když autor nemá zvukné jméno, nebude zájem. Výjimky potvrzují pravidlo. Teď jsme vydali Literární toulky Svitavskem, autor je ředitel tamního gymnázia, vycházel ze seriálu, který už předtím psal pro regionální noviny. Pořad k uvedení knihy připravilo tamní muzeum a přišlo více než sto lidí. Nevešli se do velkého sálu. Máme pěkný pocit z takového zájmu o naši knihu. Nakonec jsme v tom výčtu možností, jak dát o svých titulech vědět, zpět u webových stránek, rozumně kombinovaných se sociální sítí, použitou pro odezvu. Zpětná

vazba může nakonec probíhat i bez sociální sítě, jenom v rámci webových stránek, nebo komentářů v e-shopu. To má budoucnost, člověk si nemusí najímat sál, doprošovat se lidí, aby přišli. Nějak o sobě dávat vědět musíme. Ovšem i udržet živý web by potřebovalo jednoho člověka.

Na jedné straně láska k regionu, na druhé straně ekonomická výslednost vydavatelství. Je jasné, že jen tím příznivým vztahem se vydavatel neživí...

...natož pak lidé, které zaměstnává! V jedné studii o regionálních vydavatelích se uvádí, že sto procent jich zaměstnává maximálně pět lidí, většinou méně, spíše dva členy rodiny. Musí si vypomáhat nějakým doplňkovým sortimentem, jako kalendáři, betlémy, pohlednicemi. My máme oproti možná většině regionálních nakladatelů tu výhodu, že vlastníme tiskárnu. Byly doby, kdy vydělávala peníze a vydavatelství bylo spíše přívěskem a mohli jsme si dovolit vydat knihu, která se nezaplátla, ale mysleli jsme si, že je to pro region důležité. Teď už je vydavatelství významnější součástí podniku. Tiskárna má jednoduché stroje, na velkonákladové letáky nemáme kapacitu, obvyčné tiskopisy děláme, ale to je málo. Sháníme zákazníky, kteří jsou solventní. Začali jsme tisknout pro školy, dalšími zákazníky jsou obce, města. Většinou potřebují ověřovací knihy nebo podací deníky, tiskli jsme pro ně také oddací a rodné listy. Jsou to solidní zákazníci. Co nás hodně drží, to jsou knížky na zakázku. My ještě můžeme dát autorovi část nákladu do komisního prodeje a do distribuce. Hezká věc na knihách na zakázku je spolupráce se základní školou v Dlouhé Třebové. Jedna paní učitelka měla vizi, jak děti přitáhnout ke knize. Děti z této školy si napsaly už pátou společnou knihu a přišly se také podívat k nám do vydavatelství, jak se kniha vyrábí. Provedli jsme je od počítače až do tiskárny, měli jsme puštěný stroj, aby viděly, jak se to tiskne. Myslím, že mají k té knize pak jiný vztah. Mladší děti většinou kreslí, starší více píšou, dokonce detektivní příběhy! Nádherná je pak jiskra v jejich očích, když se to vydá a odměňují se drobný-

mi dárky, pohlednicemi, pohádkami. Jejich společné dílo je přitom knížka se vším všudy. Má ISBN a katalogizaci Národní knihovny. Je to kniha, která by mohla přijít do prodeje. Neprodává se ale, oni si ji odvezou a rozdávají ji rodičům těch dětí.

Jak je to s distribucí a se skladbou ceny knihy? Jsou lepší e-shopy nebo tradiční kamenné obchody?

U e-shopu je komplikací drahé poštovné. Doporučená prodejní cena je řekněme dvě stovky, na webu máme patnáct procent slevu, poštovné to o něco převyší. Někteří vydavatelé nevyužívají distribuce a cenu vy kalkulují včetně poštovného. My si zajišťujeme vlastní distribuci tady v regionu. Distributoři mají od 45 do 50 procent marže. Když potřebuji stovku za knížku, tak ji musím prodávat za dvě stovky. Stanovím doporučenou prodejní cenu, od toho odečtu padesát procent a do toho zbylého se musím vejít s náklady, autorským honorářem, případně honorářem ilustrátora nebo fotografa, a musí tam být něco pro vydavatelství. Distribuce je sice drahá, ale zároveň působí trochu jako reklama. Rozesílají informaci knihkupcům, i když si myslím, že v záplavě knížek jim to zas tak moc neříká. Už jsou bohužel pryč doby, kdy distributoři objížděli knihkupce s nabídkou. U knihkupce i u zákazníka stejně ještě stále hraje roli možnost vzít knihu do ruky, listovat v ní.

Vsadili byste na elektronické knihy?

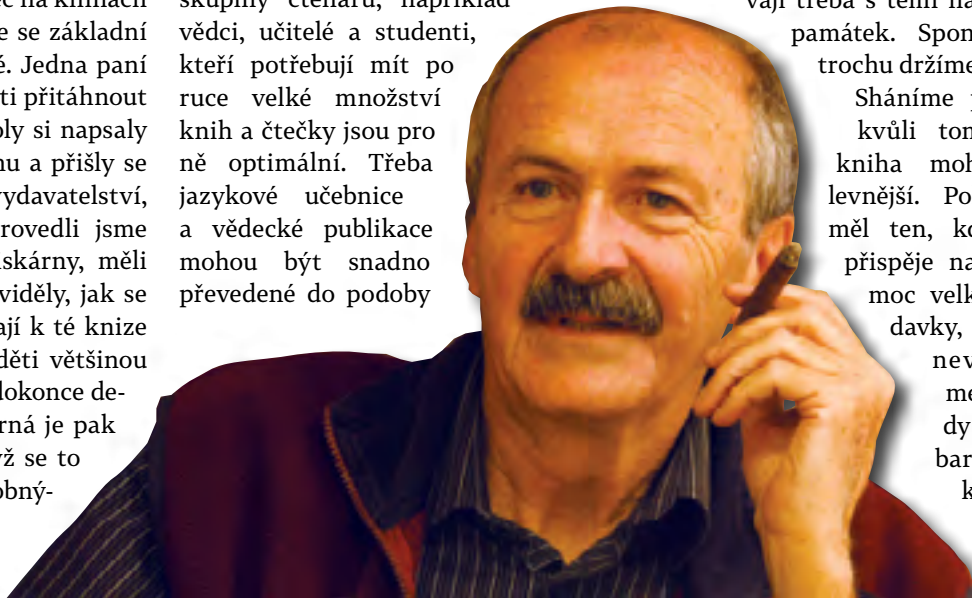
Dříve či později budou patrně nezbytné, teď ještě nejsou konkurencí tištěných knih. Na druhé straně už jsou skupiny čtenářů, například vědci, učitelé a studenti, kteří potřebují mít po ruce velké množství knih a čtečky jsou pro ně optimální. Třeba jazykové učebnice a vědecké publikace mohou být snadno převedené do podoby

elektronických knih. Naopak šance pro regionální vydavatele je u těch luxusnějších publikací zaměřených například na erby, mapy, umělecké památky. Kniha je pak dražší, ale má svoji očekávanou skupinu čtenářů, kteří si ji v této klasické podobě koupí. Také hraje roli věk čtenářů, starší nemají takový vztah k novým technologiím. Elektronické knihy jsou dobré na cesty, takže kromě zmíněných odborných textů mohou obsahovat i zábavnou četbu. Když si však chce knize přivonět, vnímat šustění stránek a sledovat, jak se tenčí počet listů, které zbývají k přečtení, tak to je neopakovatelný pocit, který nemožnou čtečku čtenáři nabídnout. Klasická kniha, to je látková výměna s tou knihou, zatímco čtečka je citově neutrální. To je krabička, ve které je na první pohled nerozeznatelný obsah. Je to pro studium, pro práci, ale ne pro pěknou chvíli, kterou má kniha pomoci naplnit.

Postačuje podpora vydavatelské činnosti z regionálních dotací a grantů?

Regionální podpora, to je záležitost města od města. Jsou taková, kterým jsme vydali knihu o jejich historii, a oni si na to našetřili. Česká Třebová má Martina Šebelu, který zpracovává historii města postupně a detailně. Teď už připravujeme jeho pátou knihu, historicky zmapuje třeba čtvrti ve městě, někdejší továrny. Město na knihu každý rok dává peníze, oceňuje také autora. Jsou naproti tomu města, která nerozlišují mezi hmotnou a duchovní kulturou a prostředky na vydání publikací jim dokonce splývají třeba s těmi na opravu památek. Sponzory si trochu držíme od těla.

Sháníme podpory kvůli tomu, aby kniha mohla být levnější. Pokud by měl ten, kdo nám přispěje na knihu, moc velké požadavky, tak to nevyužijeme. Náklady na tisk barevné reklamy by

byly třeba vyšší než sponzorský příspěvek. Zatím používáme poděkování za finanční podporu vytištěné v knize. Docela dobrý je Královéhradecký kraj, který podporuje knihy, Ministerstvo kultury teď regionální vydavatele podporuje méně, než když začínali.

Jaká je bilance vydavatelství za těch dvacet dva let?

Od roku 1992 jsme vydali přes pět set knižních titulů, nepočítaje řadu dotisků. Několikrát jsme získali grant Ministerstva kultury, oceňování jsme za literaturu faktu. V celostátních sou-

těžích o nejkrásnější knihu není ale zpětná vazba. Nedožíváme se, jak byla naše kniha hodnocena, a tak jsme od účasti v této soutěži upustili. Regionální vydavatelé, snad jen s výjimkou těch, kteří jsou sami fotografové či výtvarníci, nemají peníze na spolupráci s profesionálními výtvarníky na vizuální podobě knih. Určitě je ale možná cesta, aby regionální vydavatel spolupracoval s výtvarnou školou v okolí. Máme tady střední uměleckoprůmyslovou školu, měli jsme dva studenty na praxi. Udělali návrhy na obálky a bylo to ono. Nebyli bychom

proti, kdyby některé ročníkové nebo závěrečné práce studentů byly propojené s prací na úpravě našich titulů. Pro člověka, který vydavatelské práci věnoval velký kus života, je potěšující, když se něco podaří. Některé naše věci se prodávají plynule po řadu let. Je to krásná práce, možná jsme takoví Krameriové dneška, pracující mimo veliká centra. Krédo je vydržet, nenarazit na nepoctivce, který neplatí a nešlápnout vedle při výběru titulů. Uvítal bych, kdyby v podnikání platilo staré dobré pravidlo, že smlouvy se dají uzavírat i jen stiskem ruky. ■

FOTO: RADOSLAV BERNAT 3x

Ředitel muzea Karel Skalický

O světě z masa a krve

Mnohé lidi stále do muzea nedostanete. Jsou přesvědčeni, že jde o mentorující, odtažitou, zaprášenou instituci, vážnoucí v nezáživné minulosti. Regionální muzea jsou přitom výjimečná:

co jim chybí na financích, to musejí vyvážit originalitou a setkáními s návštěvníky. Tak se stává, že do některého přijíždějí lidé z širokého okolí. Například do Městského muzea ve Volyni.

Jiří Chum

Co lze čekat od muzeí v přetechizované době?

Možná právě chvilkovou úlevu od přemíry technologií. Ovšem úloha muzeí má mnoho vrstev a společné je všem nejspíše to, že přes nedostatek financí se nekladou meze vynalézavosti jejich pracovníků. Musíme sa-

možřejmě odlišit muzea na celostátní úrovni od regionálních, protože ta první zmíněná mají vedle odborných pracovníků ještě určité zázemí. Ředitel může být více manažerem a k ruce má ekonomické oddělení, pracovníky na propagaci činností muzea a také několik technických pracovníků k instalaci sbírek a údržbě budov. Takový velký ansámbl by měl být schopen dlouho-

době připravovat expozice, výstavy a programy pro veřejnost ve standardní kvalitě. Ale ještě k té obecné rovině, k poslání muzea v uspěchané době, která všechno přepočítává na peníze. V mých očích se funkce muzea dlouhodobě nijak podstatně nemění. Nejsem velkým příznivcem mnohdy laciného nadbíhání návštěvníkovi. Malá regionální muzea jsou na tom trochu

Karel Skalický (*1979 ve Strakoniciích) je regionální historik, aktivista v řadě občanských sdružení a spolků, pořadatel a dramaturg kulturních akcí a festivalů menšinového ražení, prácheňský separatista. Od 1998 studium archivnictví a pomocných věd historických na Univerzitě Karlově v Praze. Od 2004 do 2007 šéfredaktor regionálního nakladatelství Praam. Od roku 2008 vedoucí Městského muzea ve Volyni. Zabývá se převážně regionální historií a vlastivědou Prácheňského kraje, zejména ve spojitosti s uměním a řemesly. Pořádá pravidelné vlastivědné přednášky a výlety, především ve Strakoniciích (cyklus Strakonické příběhy) a Volyni (Pokoutní kruh prácheňské vlastivědy). Publikuje časopisecky i knižně, poslední jeho prací je monografie o zednickém mistrovi Jakubu Bursovi (Kol. aut., Jakub Bursa a jihočeská venkovská architektura, České Budějovice 2014). Žije v Řepici u Strakonice.

jinak. Neškodí jim – a ten názor vás možná od člověka méj generace poněkud překvapí – mírně konzervativní přístup a archaičtější podoba expozic. Nejsem ani příznivcem přehlcování výstavních prostor moderními technologiemi. Myslím si, že konkrétní vystavený trojrozměrný předmět, který si může návštěvník obejít z více stran, má šanci více utkvět v jeho paměti než citově chladná plochá obrazovka chrličící na něho byt sebedokonalejší počítačové simulace. Nebo exponát lákající uživatele mobilního telefonu na QR kódy. Neříkám, že je to špatné, ale je to doplněk těch výstav, nikoliv jejich hlavní nástroj. To už pak mohou zůstat doma před počítačem a absolvovat návštěvu virtuálního muzea. Takže tam, kde má muzeum dostatek prostředků, je vstup nových technologií možný, ale přesto by muzejní předměty měly vždycky být základem.

Na čem je tedy založeno strategické uvažování regionálních muzeí?

Zpravidla nemají peníze téměř na nic. Musíme pochopitelně rozlišovat, kdo je jejich zřizovatelem. Pokud je jím kraj, jsou na tom ještě docela dobře, i tým jejich pracovníků je relativně udržitelný. Městská muzea žijí a pracují

v mnohem skromnějších podmínkách. I kdyby byli zastupitelé ti nejosvědčenější z osvětených, rozpočet města obvykle nestačí ani na všechny infrastrukturní investice, a tak kultura bývá stále na posledním místě. V malém regionálním muzeu mohou pracovat jen ti, kteří ve své profesi spatřují určité poslání a naplnění tvořivosti. Stáváme se univerzálními bytostmi, jsme zároveň ředitelem i uklízečem, trochu truhlářem, elektrikářem či zahradníkem. Na druhou stranu přináší takový typ propojení s muzeem jinou kvalitu. Dennodenně jste v kontaktu se sbírkovými předměty, setkáváte se s lidmi, dostává se vám od nich zpětné vazby. A hlavně – osobní kontakt napomáhá tomu, aby se do muzejních sbírek dostávaly prvořadě předměty, které dost často velká muzea nejsou schopná vůbec podchytit. I ta samotná propojení s konkrétními místy vedou muzea regionální. Mohou navíc rozpoznávat, jak se venkovské oblasti vyrovnávají s celostátními trendy ve společnosti, dokonce, jak se to projevuje v jazyce. Už v devatenáctém století pocházela většina těch, kteří zásadním způsobem rozvíjeli český jazyk, z pustého venkova. Člověk z velkoměsta, uspěchaný intelektuál hltající jakoukoli názorovou módu, má sklon k tomu přisuzovat venkovu nálepku s pejorativním nádechem. V regionech však stále dřímá mnoho progresivního. Někdy také patřičně ironický nadhled nad velkoměstskými neurotiky,

jehož se jim dostává, když přijedou na chalupu. Ale abych byl spravedlivý, mnoho sezonních obyvatel jeví často o svoje regionální muzeum aktivnější zájem než starousedlíci.

V malé zemi s tradičním víkendovým pobytem velkoměstských obyvatel ve venkovských sídlech, kde má mnoho z nich svoje kořeny, to nemůže zůstat bez vlivu na zpřesňování jejich identity...

Spojovat svoji identitu s jedním národem je slepá cesta. Dovedla by nás k jakémusi okleštěnému češství. Lze ji tedy hledat raději v místě, trochu pateticky řečeno v krajině svých otců a dědů. Pro soukromé dějiny každého člověka je rozhodující usazení, zakotvení v prostoru. Patří člověk tam, kde bydlí? Kam ho zavály osudy rodiny? Nebo zaměstnání? Či je spíše důležitější to místo, kde se narodili jeho předkové? Dnes je dokonce trochu v módě pátrat po svých rodových kořenech co nehlouběji do minulosti. Možná je to odmítavá reakce na svět, který se vlivem reklamy snaží být co nejvíce stejný. Já sám jsem dal přednost vazbě k místům, odkud pochází náš rod. Týká se to, řekněme, prostoru v rozsahu dvaceti až třiceti kilometrů. Pokud by to řešil třeba Ukrajinec nebo Polák na nějaké hranici, která se v uplynulých stoletích neustále posouvala, hned by to bylo mnohem složitější. Aby se člověk mohl identifikovat s nějakým národem, musí se identifikovat s konkrétním místem. Kde cítí

domov a kým se cítí být, to je individuální. Křičet však ono pověstné hrrr, já jsem Čech, je velmi iluzorní. V našem středoevropském prostoru se vlastně pořád cosi mlelo a nálepku Čech si opravdu může dát na tričko málokdo. Vlivů a jednotlivých národností se tady v Pošumaví, a v Prácheňském kraji vůbec, prohnalo velké množství a převládali v nich pochopitelně Češi, Němci a výrazná židovská komunita, jak jazykově německá, tak jazykově česká. Ani na jednu ze zmíněných skupin se nelze dívat čistýma očima. Každá měla svoje plusy a minusy, je příliš akademické si je idealizovat. Spojenými silami se například nedávno podařilo nádherně opravit v celé republice doslova jedinečnou venkovskou synagogu ve Čkyni. Většina tamních Židů se stala obětí holocaustu, vrátil se snad jen jediný. Když však máte přiblížit to soužití a procházíte spoustu dobových dokumentů, tak vás zaujmou svědectví o tom, že se jednalo o lidi z masa a krve, se všemi pochopitelnými slabostmi. Do vesnice blízko Čkyně například chodil za jakousi paní Rohlíkovou nočním časem pokoutně jeden Žid a pravděpodobně ji otěhotněl. Ona pak svého manžela sedláka otráвила dávidlem na koně. I to je prolínání kultury, není v tom nic honosného, prostě takový je život. Na té jazykové hranici pochopitelně docházelo k mnoha kontaktům. Vztahy s Němci nebyly nijak idylické. Jednou oni přeběhli přes hranice, vypálili vesnici, odvedli koně, Češi jim to oplatili třeba o měsíc později, nádherně o tom svědčí dochovaná korespondence z patnáctého století. Nebo příklad z doby první republiky. Volyně byla ještě ryze české město, Vimperk a Prachatice většinově německé. V našem archivu máme dopis, jímž jeden z prachatických měšťanů daruje sbírkový předmět volyňskému muzeu. A píše, aby to nikomu neříkali, že by měl u „svých“ Němců zle.

Co je kouzelným klíčkem, který otevírá vztah občanů města k muzeu? Když je instituce ve městě, tak bez propojení s občany ztrácí opodstatnění. V podstatě všechno je to jedna spojitá nádoba. Koncerty, divadelní představení i přednášky přivádějí do muzea i lidi, kteří by do něho nikdy nevstoupili. Poměrně oblíbený je náš Pokoutní

kruh prácheňské vlastivědy. Regionální semináře a vycházky vyvolávají zřetelnou zpětnou vazbu. Získali jsme díky jim četné předměty, dokumenty a fotografie. Počet účastníků akcí se mění, někdy přijde až několik desítek lidí, přijíždějí i ze širšího okolí. Občas je to i s přidruženými doplňky, zrovna dnes máme přípravu pokrmů z náhražkových potravin z období první a druhé světové války. Bude se péct kopřivový chleba, placky ze žaludové mouky a ještě cosi z pivovarských kvasnic a mláta. Nedělejme si však přehnané iluze. Lidi obecně přitahuje něco jiného než muzejní přednášky, některého člověka do muzea nedostanete nikdy, i kdybychom se snažili sebevíc. Konkurovat televizním seriálům a pohodlí domova je těžké. Je to možné v určitých postupných krocích, to záleží na tématu. Pokud je více specializované, přijdou konkrétní, třeba i poučení zájemci. Obecnější a populárnější téma přivede lidí více. Platí u nás stejně jako v okolních muzeích jedno specifikum. Občas se stane, že „přespolních“ návštěvníků je více než místních. Přijíždějí například z Písku, z Horažďovic, ze Sušice a z Prachatic. Těší nás, že dosah naší činnosti se během posledních let zvětšil. Myslím si, že jakákoliv kultura, aby za něco stála, musí vznikat odspodu. Vymyslet si projekt za stovky tisíc – které stejně nemáme – a pak ho vnucovat veřejnosti, to nikam nevede. Děláme přednášky zdarma, s nulovými náklady, na tom stavíme. Jde to pomalu, ale má to svoje opodstatnění. Svoje místo na nádvoří muzea mají i koncerty. Zájem projevuje spíše střední generace. Je to hudba pro fajnšmekry, menšinové žánry, alternativní muzika, velmi často jazz a blues. Také u koncertů vycházíme z určitého konceptu, usilujeme o dramaturgickou celistvost. Za těch šest let, co muzeum řídím, je už tato vícevrstevná koncepce snad zřetelná. Vedle zmíněných projektů je naším specifikem ještě také hřbitovní Galerie Na shledanou, která se specializuje na současné umění. Své místo tam nacházejí velmi originální realizace, kterým se postupem času dostává stále většího ohlasu na celorepublikovém i mezinárodním poli. Galerie vznikla z nikdy nevyužívané obřadní síně z konce osmdesátých let minulého

století. To, že je součástí hřbitova a předělem mezi přírodou a civilizací, životem a smrtí, vyvolává v každém neobyčejně silný dojem.

Jak spolupracujete s dalšími muzei, knihovnami a školami?

Spolupráce s muzei se odvíjí od principu vzájemnosti, protože sbírkový fond jakéhokoli muzea je omezen. Pro přednášku i pro výstavu občas potřebujeme nějaký předmět nebo dílčí doprovodnou dokumentaci, což sami třeba nemáme k dispozici. Velkou roli hrají samozřejmě také výrazné solitérní osobnosti mimo instituce, pro které jsme důležití jako zpětná vazba, součást vlastivědného systému kraje. Ve Volyni je rovněž slavná průmyslová škola, založená už v roce 1864. Město má tři tisíce obyvatel, ale když se zaplní všechny jeho školy, počet lidí se téměř zdvojnásobí. Pro mladé nejsou muzea tolik přitažlivá, než aby se zabývali historií, raději vyrazí do světa. Na region se tak mezi nimi trochu zapomíná. Jednou z našich důležitých funkcí je na něj upozorňovat, nabízet výlety, přednášky, snažit se ukázat, že je tady hodně zajímavých věcí. Do našeho muzea mají všechny školy v rámci své výuky vstupné zdarma. Školy toho využívají, my jsme ale v působení na mládež a studenty přece jen někde ve spodním patře. Občas ale přijdou sami studenti, z vlastní iniciativy se o něco zajímají a nabízejí muzeu pomoc. K propagaci muzea samozřejmě používáme jak webové stránky, tak sociální síť.

Dá se dnes ještě hovořit o lidové kultuře?

Já se třeba zaměřuji na lidový malovaný nábytek. Na jaře budeme oficiálně otevírat novou stálou expozici. Autentický nábytek se nám ještě daří v terénu zachytit, ať už ho získáváme v hmotné podobě či si ho pouze zdokumentujeme. Jiné předměty lidové kultury jsou už vzácné, třeba lidové textilie už horko těžko shromažďovaly generace muzejních pracovníků v časech první republiky. Dnes už v terénu není prakticky nic. Nicméně, lidová kultura se pořád vyvíjí. Sbíráme i zdánlivě nevýznamné věci současné. Ukládáme také typické písemné projevy, naposledy třeba moták, odhozený

na chodníku, který si nějaká děvčata před pár dny posílala ve škole mezi sebou. Nechci říkat, že je to vyloženě sbírkový předmět srovnatelný třeba s barokním obrazem, je to však ukázka dobové komunikace, využití slovních spojení. Postupně tvoříme sbírku soudobé dokumentace, vždy se najde pro těch pár krabic místo. Počká to na nějakou generaci, co přijde po nás, aby se lépe vžila do našeho kontextu. Muzeum uchovává sbírky příslušníků umělecké rodiny Boháčů z Volyně. Díky nim se zachovaly i ve své době bezcenné hračky a pouťové tretky, které jsou ovšem dnes unikátní. Snažíme se, aby fungovaly dvě složky muzejní činnosti, jedna zaměřená do minulosti, druhá reflektující současnost. Navazujeme také na dobré počiny našich předchůdců. Jedním z nejvýznamnějších byl nedávno zemřelý nestor českých dudáků Josef Režný. Byl sem za normalizace v sedmdesátých letech minulého století odsunut ze Strakonice. Nezahořkl a v muzejní práci se úžasně našel. Po celá sedmdesátá léta tady pořádal skvělé výstavy, a hlavně se věnoval etnografickému výzkumu. Ten byl tak rozsáhlý, že jeho výsledky nejsou ještě ani zdaleka zpracovány. Založil linie výzkumu, na které velmi rádi navazujeme. Například velké šumavské specifikum – světáci a cirkusáci. Pošumaví bylo plné sezonních pracovníků, kteří za

práci vyrazili buď do cihlen v Sasku, nebo za zedničinou do Bavorska. Mezi nimi byli také cirkusáci, ať už hlavně muzikanti, artisté, nebo krotitelé zvířat. Velké téma jsou také loutkáři. Rodina Lagronů, Kopeckých, na volyňském hřbitově leží Václav Kopecký, syn Matěje Kopeckého. Rozpracovaných témat, na která chceme navazovat, je velké množství. Kdo by dokázal shromážďené dokumenty posunout ještě více ke konkrétním lidem, byť již bohužel pouze ve vzpomínkách jejich potomků, mohl by se alespoň trochu přiblížit výjimečné práci pana Režného, který ještě hovořil se starými zpěváky a zaznamenal velké množství pošumavských písní.

Jaký význam má v muzejnictví kreativita, nakolik je potřebná a jak je oceňovaná?

Nejsem třeba příznivcem té příležitostné kreativity, skomírající v nekonečných variacích na vánoční a velikonoční výstavy. U nás se kreativita odvíjí od řady věcí doslova tvořených na koleně. Podklady pod exponáty jsme vytvořili z vyřazených beden z mototechny, vitríny si všechny třeba děláme sami. Když uspějeme v základech řemesel, posouváme se ke kreativě při koncipování expozic. Inspirují nás i jiná progresivní muzea, se kterými si vyměňujeme i nápady. Hlavně usilujeme o jedno-

tu prezentace, jak myšlenkovou, tak i vizuální. Nemůžeme prostě výstavu shodit nedotaženým plakátem. Vše až po pozvánku musí být co nejlépe provázané. K tvořivosti nás samozřejmě vedou i finanční okolnosti. Příspěvek od zřizovatele postačí tak na platy, světlo a trochu tepla. Na ostatní věci musíme žádat o granty. Nejsou to žádné horentní částky, jen v rozmezí desítek tisíc korun. Prvořadý je pro nás sbírkový fond, nejvíce peněz dáváme do restaurování předmětů. Naštěstí spolupracujeme i s několika restaurátorskými školami, které nám vypomáhají buď zdarma, nebo jen za materiál. Za novou éru našeho muzea je již za námi mnoho desítek, možná i stovek restaurovaných předmětů. Mohli bychom říci, že se v tom projevuje jistá forma mecenášství. Také se nám občas stane, že někdo zazvoní a přinese nám pětistovku, že to máme jen tak od něj na výstavu. Jeden pán nám sem vozí vejce. Uznejte, že je to celkem originální venkovská podpora muzea! My vejce uvaříme, uděláme z nich třeba pomazánku se šnytlinkem z příkopu zdejší tvrže. Když ještě připočteme švestky a jablka z našeho muzejního sadu, tak máme vyřešeno občerstvení na naše vernisáže a nemusíme prakticky nic kupovat.

Prozradíte vizi pro nejbližší časy?

Na jeden velký a pro město potřebný projekt by se docela hodil mecenáš. Chceme otevřít stálou expozici v budově staré radnice, kde bychom rádi přiblížili, jak úřad města fungoval za starých časů, a zároveň bychom představili renesanční a barokní Volyni. Tamní prostory se k tomu přímo nabízejí. Pak ještě chceme ve městě vybudovat samostatnou expozici zaměřenou na tradiční zpracování dřeva v Pošumaví. To je vize dlouhodobější. Vedle zmíněných očekávaných projektů pak samozřejmě bude pokračovat náš standardní výstavní koncept a tradiční i doplňkové akce. Nejvíce vlastně vzpomínám právě na doplňkové výstavy. Vznikají na poslední chvíli, ale většinou mají velkou odezvu. Trochu mě to sice zprvu děsí, ale mám rád ten vernisážový adrenalin, když ještě půl hodiny před zahájením výstavy není všechno hotové. Nakonec to klapne. ■

Okno do budoucnosti

Aby Česká republika uspěla, musí na své budoucnosti pracovat. Úspěšnost a schopnost obstát v konkurenci dnešního digitalizovaného světa může přijít odkudkoli. Slibný potenciál nabízí digitální ekonomika a kulturní a kreativní průmysly. Jaké z toho plynou výzvy, přínosy a impulsy pro vládní politiku?

Jana Adamcová, Marek Jetmar

Vlna technologických inovací, zejména v oblasti digitálního světa a internetu, dala vzniknout i novému typu kultury. Z pasivních uživatelů kultury se díky novým technologickým možnostem stávají uživatelé aktivní, protože mají možnost sami tvořit a zpracovávat například audio, video a fotografie. Díky online platformám mohou svá díla prezentovat i sdílet a vyměňovat si zkušenosti a názory. Trh s kulturou je tímto výrazně ovlivněn a dochází k zúžení rozdílu mezi tvůrci a uživateli. Kultura nutně spojená s kreativitou a vzorci tvorby a reflexe dané společnosti nově ovlivňuje vznik inovací v ekonomice jako celku, nikoli jen v části *kulturních a kreativních průmyslů* (CCI, cultural and creative industries). Efekt je zároveň obrácený. Nové technologie umožňují uživatelům kultury jednodušší participaci na vzniku či šíření kulturních inovací a také potom dochází k lepšímu využití kulturního potenciálu.

Pojem *kulturní potenciál* lze definovat jako dosud nevyužívané nebo jen málo využívané, nicméně za určitých podmínek využitelné, zdroje rozvoje společnosti v oblasti kultury. Zejména jde o možnosti lepšího využití lidského potenciálu, kulturního dědictví a efektivní využívání kulturní infrastruktury.

Studie, kterou jsme připravili (úplné znění viz www.digitalniekonomika.cz) a z níž pro časopis Veřejná správa vyjímáme jen některé části, nahlíží na řetězec, který je ve vzájemných souvislostech neoddelitelný: (kultura) umění – kulturní průmysl – kreativní průmysl – platformy s digitálním obsahem – *digitální ekonomika* (DE, digital economy).

Oblast kulturních a kreativních průmyslů členíme do čtyř skupin:

- oblasti, které nemají charakter průmyslu, jako jsou vizuální tvorba, múzická umění, paměťové instituce (muzea, archivy, knihovny) a kulturní dědictví, tedy lidské činnosti využívající kreativitu, talenty a dovednosti, které jsou poté předmětem duševního vlastnictví. Jde o kulturní sféru (kulturu) v užším slova smyslu;
- kulturní průmysly, což jsou ekonomická odvětví a obory, jejichž smyslem je poskytnout spotřebitelům kulturní zážitky, prožitky, šířit informace a znalosti a přispívat k uchování a ochraně kulturního a přírodního dědictví. Poskytované kulturní statky a služby vycházejí z individuální lidské kreativity, dovednosti a talentu. Tuto skupinu tvoří zejména vydavatelská činnost, hudba a festivaly, film, rádio, televize, počítačové hry;
- kreativní průmysly, což jsou ekonomická odvětví a obory, jejichž smyslem je poskytnout spotřebitelům funkční statky a služby. Nabízejí nové využití, které zahrnuje prvky individuální lidské kreativity, dovednosti a talentu. Tvoří je především design, móda, architektura a urbanismus, péče o krajinu, komunikační a reklamní průmysly, umělecká řemesla, část aktivit cestovního ruchu, například tvorba produktů nebo špičková gastronomie, dále pak tvorba koncepcí v oblasti kultury a kreativity;
- platformy s digitálním obsahem, což jsou ekonomická odvětví a obory, jejichž účelem není prodej výrobků, ale tvorba vztahů. Jsou nosiči a distributory obsahu prvních třech oblastí, proto se do této skupiny řadí vývoj a prodej funkč-

ního softwaru, vývojové a inovační aktivity, webové portály, sociální sítě, aplikace.

Kulturní a kreativní průmysly jsou spojeny s inovacemi a úzce navázány na digitální technologie. Světy kulturních a kreativních průmyslů a digitální ekonomiky se prolínají. Digitální ekonomika je část ekonomiky založená na digitálních technologiích a jejich využívání. Souvisí jednak s vývojem a výrobou technologií v oblasti hardwaru i softwaru, s technologiemi umožňujícími přenos informací včetně využívání digitální infrastruktury a infrastruktury informačních a komunikačních technologií, jednak s jejich aplikací v ostatních ekonomických odvětvích a oborech.

Připomeňme v souvislosti s používanými pojmy ještě stále častěji užívaný termín *emerging industries*, jako souhrnné označení pro nově vznikající obory a služby v oblasti informačních a komunikačních technologií a části digitální ekonomiky.

Inovace a kreativita se stávají nástroji změny

Nové technologie jsou motorem a hybatelem celé ekonomiky. Experti hovoří o takzvané *čtvrté průmyslové revoluci*, jejíž podstatou je optimalizace výrobního procesu prostřednictvím high-tech. V současnosti musí například audiovizuální a filmový průmysl vymýšlet nejen nové modely distribuce obsahu, ale také od základů řešit svůj business model, neboť nové technologie umožnily volnou, pirátskou distribuci obsahu téměř bez bariér.

Expert Evropské komise na kulturní a kreativní průmysly profesor Pier Luigi Sacco upozorňuje na fakt, že kultura ovlivňuje vznik inovací v ekonomice jako celku, nikoli jen v části kulturních a kreativních průmyslů. Jako příklad srovnává země Evropské unie ve dvou oblastech: ve schopnosti inovovat a v aktivní umělecké participaci. Potvrzuje se korelace mezi zapojením občanů do kulturních aktivit a jejich schopnostmi být kreativní a připraveností společnosti a ekonomiky inovovat. Za povšimnutí stojí, že první desítka nejnovativnějších států Evropské unie je rovněž první desítkou států s největší aktivní účastí obyvatel na kulturním životě. Profe-

sor Sacco však zároveň připomíná, že role a potenciál kultury jsou ve všech evropských strategiích dlouhodobě konkurenceschopnosti vážně podhodnocovány. Z toho plyne například vysvětlení, proč podíl Evropských strukturálních a investičních fondů věnovaných na kulturu a její šíření naprosto neodpovídá podílu kulturních a kreativních sektorů v celkovém hrubém domácím produktu Evropské unie. Kulturní a kreativní průmysly jsou spojeny s inovacemi a úzce navázány na digitální technologie. Světy kulturních a kreativních průmyslů a digitální ekonomiky se prolínají.

Globální trendy a Evropská unie

Rozvinuté země včetně zemí Evropské unie si začínají uvědomovat strukturální posun v ekonomice a vedle tradiční podpory infrastruktury informačních a komunikačních technologií více zaměřují své hospodářské a rozvojové koncepce a politiky na rozvoj digitálních služeb a nově i kulturních a kreativních průmyslů. Evropská unie nárůst vlivu digitálních technologií a nových, často nikových, oborů z oblasti kulturních a kreativních průmyslů pozorně vnímá. Proto rovněž vytvořila politiky a nástroje na jejich podporu. Část z nich přejala i Česká republika a vychází z nich při formulaci vládních dokumentů.

Nejvýznamnější je klíčový dokument *Strategie Evropa 2020* (dále Strategie). Definuje cíle, které by měly napomoci realizaci dlouhodobé vize udržitelné budoucnosti Evropské unie. Obsahuje i podporu kulturních a kreativních průmyslů a digitální ekonomiky, které se horizontálně promítají především do prvních dvou hlavních priorit Strategie. Na tento dokument navazuje sedm základních iniciativ, které by měly zajistit dosažení v něm obsažených cílů. Dvě z iniciativ se výrazně týkají oblasti kulturních a kreativních průmyslů a digitální ekonomiky. Jedná se o „inovace v Unii“, tedy o zlepšení rámcových podmínek a přístupu k financování výzkumu a inovací, a o „digitální program pro Evropu“, podporující hospodářské oživení a vytvářející základy udržitelné digitální budoucnosti.

V souvislosti s celounijními pro-

jekty připomeňme i program *Tvůrčí Evropa*. Jeho záměrem je posílit konkurenceschopnost Evropy v kultuře, filmu a ostatních kreativních odvětvích a zároveň podporovat zachování kulturní a jazykové rozmanitosti. Navazuje na programy Kultura, Media a Media Mundus. Většina rozpočtu je vyčleněna na granty pro jednotlivé projekty, program však rovněž podpoří iniciativy, které sledují podobné cíle: například projekt Evropské hlavní město kultury, označení Evropské dědictví, akce Dny evropského dědictví a pět evropských cen: za kulturní dědictví, současnou architekturu, za literaturu, hudbu a média.

Dosavadní podpora z národních a evropských programů

Kulturní a kreativní průmysly nebyly dlouho vnímány jako něco, co výrazně přispívá k rozvoji ekonomiky, a proto byly v minulém programovacím období nazírány téměř výhradně v kontextu umění a kultury. Jak upozorňuje profesor Sacco v již citované studii, programovací období let 2000–2006 bylo zaměřeno na turismus, období 2007–2013 na kulturní průmysly, kdy byly kulturní a kreativní produkce vnímány jako zvláštní ekonomický makrosektor. V současné době se však vnímání kulturních a kreativních průmyslů posouvá ještě dále, vnímá se jejich vzájemná provázanost s ostatními ekonomickými a společenskými sektory. Aby bylo možné definovat a poté případně plánovat nové intervence a aktualizovat stávající státní politiky, je nutné nejprve dostatečně porozumět možnému vlivu nových oborů digitální ekonomiky a kulturních a kreativních průmyslů na ekonomiku České republiky.

I přes izolované deklarace o podpoře služeb informačních a komunikačních technologií a mediálního sektoru státní politika zcela pomíjí kreativní část digitální ekonomiky, jako je vývoj platform digitálního obsahu, téma postupného propojování televize a internetu, zejména pokud jde o jeho legislativní dopady, nemluvě o návaznosti kulturních a kreativních průmyslů na digitální ekonomiku. Ani jedno opatření se těmito tématům nevěnuje. V tomto duchu jsou ignorovány také klíčové souvislosti spo-

jené se vzděláváním, a to jak v rámci uzavřeného vzdělání, tak i později v průběhu profesní dráhy. Tyto měkké souvislosti jsou již dnes kritickým limitem využívání a řízení efektivního využití informačních a komunikačních technologií ve veřejném sektoru a podle všeho často i v ekonomických oblastech.

Vztah digitální ekonomiky a kulturních a kreativních průmyslů

Mezi kulturními a kreativními průmysly a digitální ekonomikou existuje celá řada přímých a nepřímých vazeb. Část aktivit, případně i odvětví a oborů zařazených do kreativních, potažmo kulturních průmyslů, je zároveň podstatnou složkou digitální ekonomiky. Je zřejmé, že průnikem těchto pohledů jsou nejen odvětví produkující software a zajišťující jeho prodej, nýbrž i aktivity související s přenosem a šířením kulturních statků, služeb a produktů kreativních průmyslů.

Kreativní sektor vytváří pracovní místa s dopadem na růst zaměstnanosti. Zaměstnanost v takzvaném kreativním sektoru rostla v Evropě v letech 1995–2000 průměrným tempem tří až pěti procent. Je však zřejmé, že v případě samotných kulturních a kreativních průmyslů nebudou lidské zdroje představovat vysoké procento zaměstnanců, protože tyto obory jsou spíše nikové (speciálně v případě České republiky), respektive doplňkové k tradičním průmyslům. Avšak s ohledem na požadavek vysoké kvality, míry kreativity a inovativnosti budou pro tradiční průmysly jedním z klíčových faktorů jejich konkurenceschopnosti.

Před sektorem informačních a komunikačních technologií stojí výzva začít systematickou otevřenou debatu s vysokými školami, výzkumnými institucemi a státem a dále otázka, jak upravit či přizpůsobit vzdělávací systém potřebám firem. Dnes se často opomíjí fakt, že vysokoškolské vzdělání má kromě technických a faktických znalostí rozvíjet stále velmi podceňované a zcela zanedbávané koncepční a analytické myšlení, které při postupu na vyšší manažerské posty lidem pouze technicky vzdělaným chybí. Lidské zdroje jsou klí-

24 čem k úspěchu celé ekonomiky. Ale pokud se veřejný a soukromý sektor nedohodne, jak tvorbu specifických kompetencí dlouhodobě saturovat ku prospěchu trhu, nečeká českou ekonomiku valná budoucnost.

Obohacení regionálního a místního rozvoje

Kulturní a kreativní průmysly i další typy emerging industries je zároveň možné charakterizovat vztahem k prostoru. Svou podstatou jsou spojené zejména s městským prostředím. Jsou rovněž zdrojem kreativity i existence tolerantního a pestrého prostředí, které umožňuje vznik překvapivých inovací.

Převažující nerovnoměrné rozdělení emerging industries v prostoru vede k úvahám, že místa s vysokou koncentrací těchto podniků se stanou regionálními, národními či globálními uzly, v nichž budou evropské firmy získávat a udržovat svou pozici lídrů technologického světa. „Kreativní města“ budou zahrnovat vzájemně se doplňující kreativní a kulturní podniky, které budou schopny spolupracovat s tradičními odvětvími. Emerging industries se také mohou stát užitečnými nástroji podpory míst, lokalit a komunit, jejichž ekonomické aktivity jsou v současné době tlumené nedostatkem rozvoje tradičních sektorů jako průmyslové výroby a zemědělství. Důležité v tomto ohledu je, že k žádoucímu výsledku mohou přispět jak kreativní, tak kulturní složky emerging industries.

Na místní a regionální úrovni by byl vhodný dlouhodobější a strategičtější přístup ke kulturnímu rozvoji. Mělo by se jednat o jeden z hlavních směrů regionální či místní rozvojové strategie, integrované a založené na partnerství mezi veřejnou správou, kulturními organizacemi, podnikatelskými subjekty a představiteli občanské společnosti. Je potřebné podporovat akumulaci investic do ochrany, propagace a rozvoje kulturního dědictví, zaměřit podporu na

rozvoj a využití nových informačních technologií (například k propagaci digitalizace kulturního dědictví) a na posílení podnikání v kulturních a kreativních průmyslech. Potřebná je též podpora městské regenerace, v níž tradičně hraje klíčovou roli kulturní složka (zejména kulturní infrastruktura).

Naději vyniknout v silné konkurenci nyní dává především kreativita. Kreativní lidé a umělci jsou klíčoví, protože rozvíjejí myšlenky, podobnosti a poselství, jež pomáhají prosazovat společenské sítě a zkušenosti. Kreativita napomáhá k prosperitě, utváření životního stylu, obohacování aktu spotřeby, povzbuzení důvěry ve společenství a rovněž v sociální soudržnost.

Potenciál rozvoje emerging industries ze strany veřejného sektoru

O podpoře kulturních a kreativních průmyslů hovoří i *Programové prohlášení vlády České republiky* (2014). „Vláda podpoří vyvážené a efektivní řízení vědy, výzkumu a inovací tak, aby jejich výsledky jako celku přispívaly ke společenskému a hospodářskému rozvoji České republiky a byly dlouhodobě udržitelné. Zohledněny budou rovněž nové rostoucí obory z oblasti digitální ekonomiky a kulturních a kreativních průmyslů. (Kapitola 3.7).“

Nyní je nutné aktualizovat stávající vládní politiky a strategie, neboť od nich se odvíjí další nástroje státní podpory, ať už finanční či regulační. Nebudou-li vládní politiky upraveny, nedojde k začlenění emerging industries mezi odvětví, jež jsou dotována z Evropských strukturálních a investičních fondů nebo z programů podpory financovaných státním rozpočtem České republiky. Na prvním místě bude nutné aktualizovat politiky z oblasti informačních a komunikačních technologií (Digitální Česko 2.0), z oblasti kultury (Státní kulturní politika), z oblasti podpory podnikání, exportu a investic (Strategie mezinárodní kon-

kurenceschopnosti) a těch, jež se týkají podpory výzkumu a vývoje.

Nejlépe by však bylo formulovat novou koherentní vládní politiku podpory emerging industries, která by se odrazila v budoucích intervencích, ať už regulačních, či podpůrných, podobně jako je tomu u řady dalších dokumentů vytvářených v souvislosti s přípravou nového plánovacího období, které mají často charakter předběžné podmínky. Tato vládní politika emerging industries by se měla vztahovat na více sektorů a zahrnovat územní dimenzi. Měla by se týkat nejen ekonomicky činných subjektů, ale i řetězců mezi kulturními a kreativními průmysly, tradičními průmysly, navazujícími odvětvími, a to vše s vazbou na systém podpory podnikání, vzdělávání a podpory vědy, výzkumu, vývoje a inovací. Následně je nanejvýš vhodné usilovat o prosazení těchto myšlenek do územně zaměřených koncepcí, jako je *Strategie regionálního rozvoje* (Ministerstvo pro místní rozvoj) a strategických a koncepčních dokumentů krajů, měst a obcí. ■

Mgr. Jana Adamcová se specializuje na teorii komplexity, zejména v oblasti živých systémů. Pracovala ve vyšších řídicích funkcích ve státní správě, přednášela veřejnou správu a komunikaci na VŠE, VŠFS a Prague College. V současnosti se zabývá poradenstvím v oblasti strategického řízení. V roce 2013 založila Institut pro digitální ekonomiku. Je poradkyní místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace.

Ing. Marek Jetmar, Ph.D. se soustřeďuje na problematiku veřejné správy a regionálního rozvoje. Je poradcem v oblasti regionálního rozvoje, realizace evropských politik a využití evropských fondů v České republice, spolupracuje s ústředními správními úřady a jejich organizacemi, kraji, obcemi či euroregiony. V akademické sféře se ve výzkumné, pedagogické práci soustředí na problematiku regionálního rozvoje a evropských politik v České republice, externě spolupracuje s Institutem pro digitální ekonomiku.

Kultura XXI. století.

Vánoční příloha čtrnáctideníku Veřejná správa. Přípravil Jiří Chum, grafická úprava Jiří Figer. Fotografie Radoslav Bernat, archiv Medy Mládkové (2x), archiv Borise Jirků (6x) a archiv Jana Jiráka (1x). Praha, prosinec MMXIV.